

Väljavõtteid Virumaa kooli- nõunike kirjutistest

1918.a. loodud ja Vadussõjas karastunud noor Eesti Vabariik sai päranduseks tsaari-Venemaa aegse koolikorralduse, õpetamisviisid, õpikud, koolimajad ja muu kooliga seotu. Tuli alustada eesti kooli loomist algusest peale, hakata kõikides harudes õpetama eesti keeles, valmistama ette uut kaadrit, ~~valmistada~~ uued eesti ja eestikeelsed õpikud ja vajalikud õppevahendid, muuta õpetajate meelsust, tavasid ja harjumusi; ei olnud materiaalselt baasi, eeskujusid, ei välja-^{ega}töötatud ideoloogiat ja metodoloogiat. Tänu energilistele haridusjuhtidele ja õpetajaskonnale, algas ühiste pingutustega eesti kooli loomine, osa õpetajaid oli vanas kinni, neile isegi ei meeldinud uuendused, osa õpetajaid ei osanud korrektselt eesti keeltki, või ei osanud üldse, eriti gümnaasiumiõpetajad. Esines suuri raskusi koolide majandamisel, koolimajade remontimisel. Mõned majad olid igivanad, või puudusid kohati üldse.

I jaoskonna koolinõunikuks Virumaal oli kogu eesti aja Märt Meos, ta kirjutab: "Kurb oli pilt paljudest koolimajadest, eriti Salla vallas. (Muudatused tekstis ja vahelejätmised on tehtud autori poolt.) Salla külas asuva koolimaja juurde tulles märkasin, et koolimaja välisseinas on augud, pärisin õpetajalt, millest need võisid tekkida. Küsitu vastas, et vallavolikogu liikmed olid need teinud, jalaga seina tugevust katsudes." See oli päris kõdumaja, kool kolis 1920.a. Salla mõisa härrastemajja ja töötab seal siiani põhikoolina.

"Lasinurme koolimajja ei pääsenud sisse. Läbi tuhmunud ja katkiste aknaklaaside võis näha klassi sisemust. Põrand

paiguti haljendas seal kasvavatest hernevõsudest. Lapsed olid talvel herneid süües teri põrandale pudendanud, mis põranda katkiste laudade vahele peitu pugesis ja jäid seal kevadet ootama. Maja õige hõredaks muutunud katuse kaudu oli klassi parajalt niiskust tulnud. Nii olid siis hernekasvatuks soodsad tingimused." "Ka teistes valdades oli rohkesti viletsaid koolimaju." 1924/25. õ-a. oli Virumaal häid koolimaju 46, rahuldavaid 103 ja halbu 60. (Tolle aja hinnangu järgi - aga tegelikult?)

Vene koolidest kirjutab III jaoskonna (Narva) koolinõunik Jaan Karu 1931/32. a.: "Kriipsutaksin alla üht vene küla asiaatliku omadust: seda suurt kontrasti, mida võib näha vene küla argipäeval ja pühapäeval. Kui argipäevadel vene külades kohtame nürudes liikuvaid, nüruseid, alandlikult viisakaid ning heasüdamlikke vene talupoegi, siis seda üllatavam on pilt, mida näeme pühade ajal ja isegi pühapäevadel: suurel arvul lakkkingades ja siidsukkis külatüdrukuid ja läikivates säärikutest poisse. Sealhulgas alkoholiuimas, lallutav ja tülinoriv. Ma ei suuda unustada Skarjatina apteekri ütelist: "Kas teil kuulipilduja on kaasas? Ilma selleta on pühapäevadel vene külades liikumine elukardetav. Alles möödunud pühapäeval oli mul apteegi põrandal 11. ~~häär~~ pussitatud poissi pikali." Nagu selgus, nii hull see olukord küll ei ole." "Eriti halb on usupühade ajal, kus lapsed kooli ei tule, preestrid sunnivad neid kirikusse." "Õpetajad on kirikukooli haridusega ja ei oska riigikeelt," ega ei õppinudki.

1935/36. a. kirjutab III jaoskonna nõunik Juhhan-Albert Luur: "Tuleb lugeda suureks puuduseks riigikeele õpetamisel vene algkoolides asjaolu, et riigikeelt sageli õpetavad õpetajad, kes riigikeelt ise sugugi ei valda. Piinlik on jälgida, kuidas mõned õpetajad kramplikult kinni hoiavad raamatu tekstist, et mitte kõrvale kalduda ja vigu teha. Ühtki elavat sõna ei kuule õpilased selle õpetaja suust ja loomulikult ei ole sellisel riigikeele õpetamise viisil mingisugust väärtust."

Jaan Karu: "Õpperaamatuid, mis vähegi vastaksid õppekavadele ei ole üheski aines." "Õpetajad tõlgivad ees[✓]ikeelseid raamatuid, mis on aeganõudev ja ei anna häid tulemusi."

V

"Lapsevanemad on aru saanud ja nõuavad, et tuleb ametisse panna eesti keelt valdavad õpetajad." Narvataguste piirkondade elanikud eesti keelt ei osanud. V

Õpikute kohta kirjutab J-A. Luur: "Needki vanad lugemikud ja õpikud on sageli ⁿⁱⁱ katkised ja mustad, et neid nähes hakkab hirm laste tervise eest." "Narvataguste piirkondade lapsevanemad ei muretse oma lastele õpperaamatuid, põhjendades "vaesust!" "Äärmise "kehvuse ja tööpuuduse" tõttu ei osta isegi vihke (vihik). Kool andku."

Pärast Vabadussõda valitses saksavaenulik meeleolu, mida õhutati ka valitsevate ringkondade poolt, 1920.a. anti Haridusministeeriumi määrus keelte asjus, mis tekitas palju segadusi ja arusaamatusi. M.Meos kirjutab: "Selles nõuti, et võõrkeelesna 4. klassist peale tuleb õpetada inglise keelt, v^õid erakorraliselt vene keelt. See määrus tuli üllatusena, sest õpetajad ei olnud selleks ettevalmistatud, maaõpetajad ei^h olnud seda keelt oma kõrvaga kuulnudki." "... nägin siiski ühes Alutaguse 4kl. kooli (Atsa~~ama~~) tunniplaanis figureerimas inglise keelt. Küsisin, kes seda õpetab. Vanaldane meesõpetaja vastas, et tema teeb seda, ta olevat eelmisel suvel ise õppinud seda raamatu järgi. Võib arvata, kuidas võis sel puhul kõlada inglise keel!" - ironiseerib M. Meos.

1935.a. kirjutab II jaoskonna koolinõunik Hans Linsi (oli kogu eesti aja): "Õppetöös püsivad endised metoodilised ja didaktilised põhimõtted ja võtted. Suuremaid uuenduskatseid ei ole tähele pannud ega olegi neid märkida,, kuna kool uueneb päev-päevalt ja aasta-aastalt vähe haaval ega ole seega vana ega uus." "Loodusloos on mitmed noored õpetajad katsetanud, kuid väheste tulemuste tõttu on pettunud selles töös." "Peetakse kinni töö- kooli põhimõtetest, katsetatakse esimestes klassides üldõpetust ja arendatakse õpilaste isetegevust." 1935/36.a. kirjutab M. Meos: "Ikka enam leiab kasutamist trükitud tööjuhatusete kasutamine ja testimine. See ei parandanud küll õppetaset, oskamatu

käsitluse tõttu kohati viis tulemused alla." M. Meos viibis 1928.a. Budapestis, ~~viibis~~ Austrias, Saksamaal, kus viidi ellu töökooli põhimõtteid. "Tulemuseks oli pettumus." "Ühel haridustegelaste kokkutulekul pidas loenguid Londonis~~st~~ pedagoog mr. Lunch. Tema tutvustas kuulajaid moodsa õpetmisviisiga - nimelt dalton-plaaniga. Ise ta ilmselt uskus vähe selle õppeviisi paremusse. Ta rääkis ironiseerivalt sellest, missuguse korralageduseni võib koolitöö minna selle tööviisi vääralt tõlgitsemisel. Talt küsiti kas Londonis on palju, seesuguseid koole, kus dalton-plaani puhtal kujul tarvitatakse, Ta vastas tähendusrikkalt, et üks õpetaja olevat katset teinud, aga tema olevat surnud." - ironiseerib M. Meos. "Koolide ümbrused olid algul väga viletsas seisus, ... tervelt 50% koolidest olid täiesti lageda ümbrusega. Moodsast kooliaia ei saanud ühegi kooli juures juttu olla. Kooliuuendus ilma korraliku kooliaia oli aga raskesti teostatav." ^{1935/36. õ-a.} ~~Meos~~ M. Meos kiidab² õpetajate tüsedat tööd nii koolis kui ka seltskonnas ja õpetaja kõrgele kutsele väärikat käitumist." ^{→ ?} Rõhutab "koolide õpilaste käitumise paranemist ja rahuldavust, kriipsutab alla õpilaste tööindu korraliku kooliskäimist, abivalmidust ja korratunnet!" Üldiselt pärast 1935.a. muutub koolinõunike toon, üha rohkem leiab kiitvaid sõnu õpetajate töö, kooli korra ja õpilaste kohta./Algas ju riigikorra stabiliseerumine ja majanduslik tõus./

Vabariigi algpäevil oli suurt tegemist koolikohustuse täitmisega, 1922/23. a. jäi hoopis ilma hariduseta ~~8~~ 556 õpilast e. 4% (eelmisel aastal 1086 e. 5,08%) ja isegi ^{1939/40.a.} 115 e. 1,02%, nende hulka ei kuulunud debiilsed ja puuetega lapsed (pimedad, kurdid, tummad, vigased), need olid arvestusest väljas.

Õppeedukus koolides oli madal, 80% ringis, igal aastal 5 klassist üks jäi klassikursust kordama, või lahkus koolist 6 kl. lõpetamata. 1932/33.a. kirjutab J. Karu: "Linnadesse valgub igasuguste elementi. Nende lapsed on pärinud vanemate kalduvused - koolis tuleb vastu seada tugevat pingutust."

1937.a. Koolivõrgu projekti seletuskirjas § 16 on öeldud:

"Suurimaks probleemiks algkooliõpilaste kohta on: kuidas saavutada seda, et suurem % lõpetaks algkooli kursuse. --- algkoolist lahkub kursust lõpetamata 31 - 48%. Aastate vältel moodustavad need kodanikud suure % meie rahvast, mille tõttu ka üldine haridustase püsib madana." Õpilased puudusid väga palju koolist, ~~mis põhjendati selle põhjal, et õpilaste vanemad ei saanud neid kooli viia, sest nad olid ebasoodsate ilmade puhul, sügisel ja kevad, käidi karjas või tehti põllutööd. Lapsed elasid koolist kaugel, internaate polnu üle pooltel koolidel, interbaadiruumid olid kohati väga viletsad, külmad.~~ H. Linsi kirjutab: "Valgustus internaatides oli puudulik tingi- 1935.a. kirjutab H. Linsi: "Internaatide korraldus on vaeslapse osas, omavalitsused ei ole kohustatud neid kulutusi kandma." "Pesemisvõimalusi koolides pole, pole ette nähtudki." X

endid harilikult kodust kaasa võetud toiduga, või valmistavad enesele ise sööki, soendades kaasavõetut." (H. Linsi)

Õpetajatest.

Juba tsaari ajal hoolitseti õpetaja majandusliku olukorra ja olme eest. Rägavere valla nõukogu 24.sept. 1917 koosoleku protokollist loeme: "Uueks Vaeküla kooliõpetajaks on valitud Oskar Jaani p. Piibemann ja temale aastas 1000 rubla prii korteli, kütte, ja valgustuse juures lubatud ja kooliõpetajale ka ilma tasuta koolimaja juures olev rohued ja kardulimaa pruukida antud." Kogu eesti aja ja ka nõukogude ajal anti maa õpetajatele tasuta korter, küte ja valgustus - nüüd ei midagi.

Virumaal
1922/23. õ-a. oli kutseta õpetajaid 244 ja kuusega 333, keskkoolide ja gümnaasiumide õpetajaist olid vaid 20(u. 20%) kõrgema haridusega ja 15 algharidusega. M. Meose järgi oli õpetajatest suur puudus, eriti keskkoolides, sest enamus neist olid muukeelsed ja siirdusid mujale, osa eestlasi asus tööle ülikooli juurde, osa langes ilma- ja Vabadussõjas "--- tuli tööle rakendada juhuslikke, pedagoogilise ettevalmistuseta ja ka vähese haridusega õpetajaid. Pääsesid koolitööle ja püsisid

seal lühemat aega ka võltsitud ja võõraste dokumentidega isikud!" Vabariigi lõpupäevil kirjutab ta: "Õpetajate koosseis on suuresti paremaks muutunud. On kadunud kutseta õpetajate seisus. Rohkesti on tööle asunud parema ettevalmistusega õpetajaid. Ka vanad kutsega õpetajad töötavad edasi. Viimaste hulgas on neid, kellelt oli raske uut nõuda, tuli leppida sellega, mis ta võis."

Eesti ajal õpetaj^ate kaader väga vaheldus, 1923/24. a. lahkus või vabastati töölt 101 ja 1924/25. 104, isegi 1939. ja 1940.a. vahel, s.o. ühe aasta jooksul vahetati välja 23 koolijuhatajat.

1930/31.a. Leiame H. Linsi aruandest: "Koondamine on pannud õpetajad tõsisemalt tööle. Kuid leidub ka nüüd veel koole, kus õpetaja hoidub töös tagasi ja seega mõjutab halvasti õpilasi." "Mõned noored õpetajad, nimelt naisperest, ei ole oma isiklikus elus suutnud pidada tasakaalu, luues vahekordi lähedalt ~~ühemuga~~ asuvate liig noorte inimestega, kellel puudub abiellumisõigus ja õpilaste hulgas kaob samuti tasakaal ning tekivad hooplemised elu negatiivsustega. Veel hullem kui abiellutakse noorte meestega, kes tööd ei viitsi teha, "printsabikaasad" - siis naine on ainuke pere toitja. Ta jätab oma töö hooletusse, laste ja majapidamise kõrvalt ei ole aega koolitööga tegelda.

Tihti ka "kasvatus- ja õppetööd takistavad õpetajate ja lastevanemate vaheline pinev olukord." (H. Linsi) "Sageli esineb õpetajate kohta halbu kuuldusi mis tulenevad vabast käitumisest ja üksteise mahategemisest." (H. Linsi) "Õpetajad on sageli haiged: nõrgad närvid, üldine väsimus, närvipõletikud, sisemised valud, reumatism." "Õpetajad töötavad väga kohusetruult."

J. Karu kirjutab 1933/34.a.: "Peaaegu alla kriipsutama üksmeelt ja sõbralikkust Rakvere koolide õppejõudude peres, mis igati soodustab kasvatustööd." "Praeguste õppejõudude koosseisus on palju sarnast elementi, keda üldse ei tohiks lasta noorsoo kasvatustöö juurde." (J. Karu 1932/33.ä-a. Narva ümbrus)

M. Meose järgi: "Mõnes koolis oli vahetõttu õpetajate enes-
te vahel teravaks läinud, et hoolekogud pidid asja arutama. Õi-
ge sagedased olid kaebekirjad õpetajate tegevuse kohta. Tihti
alusetud." " Oli kaebtusi ka poliitilistel põhjustel. Poliitika
kohta tuleb seda märkida, et selle tegemine üks ^{peha} ~~koht~~ mis kujul
oli meie koolides keelatud. See oli ka mõistetav. Oli ju meil
palju poliitilisi erakondi ja kui iga õpetaja oleks hakanud koo-
lis oma erakonna põhimõtteid propageerima, mis oleks siis meie
koolist saanud /nüüd on koolidirektor liider/. Poliitikas tuli
koolinõunikul olla rangelt erapooletu. Minu seisukoht oli - ole
sa poliitiliselt kes tahes - ära viia aga poliitikat klassi.
Kahel korral tõsteti minu jaoks üles õpetajate kommunismi-
meelsus. Nii küsis kord Haridusministeeriumi esindaja, et kas
mul on teada, et Venevere koolijuhataja Voldemar Veltbach on
kommunist. Tuli ta üle viia Oonurme (uus maja)." "Kaebasid Ka-
ritsa küla taluperemehed, et Karl Ross levitavat koolis kommu-
nismi. Külas kestis rahulolematust Rossi vastu, talle tuli an-
da teine, parem koht, Kadrina ~~ss~~ kooli."

Eesti koolis, kus vähegi rohkem klassikomplekte, ei olnud
klassiõpetajat, kus vähegi võimalik vahetasid õpetajad omavahel
ainetunde ja suuremates algkoolides ^{alates 4. kl.} oli käibel ainesüsteem.

1935/36. õ-a, kirjutab J-A. Luur: "Vaadatamata kõigele näi-
tab õppetöö koolides ikka tõusu paremuse poole. Noored ajakoha-
selt ettevalmistatud õppejõud toovad värskust eluvaimustust ja
tuld." ➔ Luur Y (X)

"Rohkem kivilinenud ja konservatiivne on õpetus keskkoolis
(H. Linsi) Õppeedukus gümnaasiumis on 74%." Lapsevanemad kaeba-
vad, et progümnaasiumis ja reaalkoolis õppetöö lapsi liialt
pingutab. Seal liialt nõutakse ja vähe aidatakse, nii, et õpi-
lased peavad eratunde võtma." Teisalt, "vähe õpetatakse, palju
nõutakse." (1938/39. õ-a.)

1935.a. hakati likvideerima võõrkeelet õpetust algkoolides,
1938.a. täielikult, mis oli koletu kuritegu, sest need noormehed,

keda mobiliseeritu puna- või saksaväkke, olid äärmisealt hädas, ühel pool ei osatud vene, teisel saksa keelt. Selle asemel 1938 suurendati 5. ja 6. kl. usuõpetuse tunde. Kogu eesti aja käis võitlus usuõpetuse vastu, õpetajad keeldusid neid tunde andmast (Bastig Rägaveres), neis tundides ei käsitletud jumalasõna, ei õpetud kirikulaule, tundidega kasutati ära kõlblusõpetuseks. Koolinõunikud kirjutavad, et usuõpetuse tundidega ei ole asjad korras, neid antakse pealiskaudselt, ei selgitata piiblitõdesid. Vahepeal nõuti hommikupalvuste läbiviimist. Rägavere^{6kl.} Algkoolis alustati igal esmaspäeval kööd kogunemisega saali³, kus lauldi "Kalla kallis isakäsi" ja mindi klassidesse (juh. A. Mikkal). Hiljem soovitati palvused asendada kultuurhommikutega ja vaevalt neid enam kusagil korraldati.

1939/40.õ-a. ei olnud Virumaal enam, peale avalikkude algkoolide, gümnaasiumide ja kutsekoolide, enam ühtegi erakooli ega eritüübilist (steineri-) kooli. (väljaarvatud Veera Kolki nimelised käsitöökursused, Narvas).

Eesti kooli loomisega tuldi edukalt toime, uuenes kogu õpetus- ja kasvatussüsteem, kasvasid välja uued kaadrid, uus õpetajaskond, uued eesti inimesed, kes olid valmis oma Vabariiki viima õitsengule ja kaitsma kodumaad. Kuid asi võttis teise^{pöörde}, purustati kõik see, mis oli 20 aasta jooksul saavutatud, likvideeriti ~~naim~~avaba rahva iseseisvus, suruti peale meie rahvale võõras ideoloogia, suruti maha oma tahteavaldus. Jumal ei ~~kaitsnud~~ Eestimaad, ega kaitse ka edaspidi, kui meie ise seda oskuslikult ja targalt ~~seda ise~~ ei tee.

05.12.95

E.. Allese

Rakvere EE2100 Kungla 5 - 2

On kasutatud ERA materjale, f. 3138 (Virumaa), eriti s. 1617 (Koolinõunike aruanded), s. 833 jt.; f. 3734 (Rakvere linn); f. 2536 (Narva) ja M. Meose kirjutist "Viru Sõnas" nr.113 24. sept. 1991.a. "Minu veering eesti kooli loomistöösse".

Lp. Viivi Eksta

Saadan Teile soovitud artikli. Ma kirjutasin poole pikema, kui Teie välja pakkusite. Tahtlikult kohe. Ma ei mõtle, et kõik tuleks avaldada. Siit on võimalik valikut teha ja Teie maitse kohaselt. Olge kena, kui see materjal kõlbab ja sellisel kujul avaldada, siis on Teil vabad käed korrektuuri tegemiseks.

Teile edu ja loomejõudu soovides Ernst Allese

05.12.95

